

1939-1945

I – VOORAVOND

zomer 1939

De Waal

De Maas

La Meuse

De Petrusse

De Klierf

De foto's

II – OORLOG

Matthieu – *nazomer 1939*

Ido – *najaar 1939*

Louis – *winter 1940*

Ewald – *voorjaar 1940*

Hent – *vroege zomer 1940*

III – BEZETTING

Matthieu – *zomer 1940*

Ido – *nazomer 1940*

Louis – *winter 1941*

Ewald – *voorjaar 1941*

Hent – *hittegolf 1941*

IV – BEVRIJDING

Matthieu – *4 mei 1945*

Ido – *7 mei 1945*

Louis – *8 mei 1945*

Ewald – *9 mei 1945*

Hent – *10 mei 1945*

15 MEI 1945

De Waal

ZOMER 1939

Als ze maar niet naar Luxemburg waren gegaan. Dan was alles anders gelopen, vertelden ze zichzelf. Alle vijf. Ewald, Louis, Matthieu, Ido en Hent.

Elkaar vertelden ze niet veel meer, na Luxemburg. Hoe luidruchtig en eensgezind ze voor die tijd ook waren. Of leken. Zoiets bijvoorbeeld: waren of leken. Dat was een nuance die ze vóór Luxemburg met een breed gebaar wegwuifden. Dat er een mogelijk (wellicht zelfs interessant) verschil was tussen zijn en lijken: Matthieu zal het vast weleens geopperd hebben, maar Hent zal het 'Quatsch!' hebben gevonden. Ze waren samen, dat zei toch genoeg? Vóór Luxemburg zei dat inderdaad genoeg.

∞ ∞ ∞ ∞ ∞

Quatsch, Hent vond het een heerlijk woord. Voorzichtig schoof hij een stukje omhoog, om de pijnlijke butsen in zijn achterwerk te ontlasten. Quatsch betekende niet alleen iets, het deed ook iets, met die lange sjsj op het eind stroomde alle larie als vanzelf de Waal in. Was er ooit iemand geweest die na zijn Quatsch nog iets te berde durfde te brengen? Hij tuurde om-

laag en zag het donkere water onder zich door stromen. Z'n maag draaide. De koffie die Fem hem vanmorgen op bed had gebracht was te sterk geweest, dat had hij haar al zo vaak gezegd. De geur van de nacht werd erdoor verdreven. De geur van Fem. 'Slap mannetje,' fluisterde ze. En ze stak haar hand onder de deken. Daar hield Hent niet van, niet 's ochtends. Op elk ander uur van de dag, maar niet als hij net wakker werd. Dat wist ze en daar moest ze maar aan wennen. Anders ging ze maar naar haar eigen man.

En weg was ze, sjsj, samen met de rest van de Nijmeegse modder en stront stroomde ze onder de brug door. Hent schoof nog een centimeter omhoog, maar de klinknagels die de boog van de Waalbrug verankerden, gunden zijn achterwerk geen rust. Dat had hij al die andere keren dat hij de boog beklom niet gemerkt. Misschien omdat hij toen iets te veel gedronken had. Of omdat het toen nacht was. Het zicht op de rivier, daar in de diepte, was in elk geval nooit zo helder geweest als nu. Hent trok zijn ogen los van het water en keek op zijn horloge. Elf voor tien. Hij schoof weer een stukje omhoog. Over elf minuten zou Ewald arriveren. Dat stond vast.

Ewald keek op de kerkklok en werd overvallen door haast. Hij zou het waarschijnlijk wel redden, maar je wist maar nooit en bovendien: hij kende deze fiets niet. Het had heel wat voeten in de aarde gehad om hem van de rijwielhandelaar los te krijgen, dus vragen om een proefronde had hij niet aangedurfd. Het moest het alleroudste barrel zijn geweest dat de man ergens achter in z'n werkplaats had staan, bedacht Ewald terwijl hij de trappers met grote moeite rond kreeg. Hopelijk zouden ze niet te ver gaan. Dieren of Doesburg. Zutphen scheen ook mooi te zijn.

Eigenlijk vond hij het nogal vervelend dat Hent niet had laten weten waar ze naartoe gingen. Hent had getelefoneerd, maar

hij had net zo goed een telegram kunnen sturen, zo kort was hij geweest. 'Ewald, luister. Vandaag over een week, met z'n vijven, om tien uur, op de oude plek. Fiets mee en schoon goed voor een week.' Typisch Hent. Ze hadden elkaar al tijden niet gesproken, maar zijn naam had hij niet genoemd. Gelukkig was hij de enige die dat deed, dus dat was hetzelfde als zijn naam wel noemen. En hij zou vast een ingenieus plan hebben.

Voor het schone goed had hij een koffer gevonden, op zolder tussen de spullen die de familie van Loes daar had achtergelaten (en die hij als zoon van een zojuist failliet verklaarde fabrikant 'vast wel kon gebruiken'), maar toen hij die koffer vanmorgen achterop wilde binden, belandde de bagagedrager terstond tussen de spaken. Het woord fiets was werkelijk te veel eer voor het stuk oud ijzer dat hem in handen was geduwd. 'Omdat je schoonvader een kaartvriend van me is,' had de rijwielhandelaar plechtig verklaard. Kaartvriend, het mocht wat. Eenendertig en jokers, van troef of roem hadden ze nooit gehoord. Nijdig veegde hij het zweet weg dat door de lichte helling naar de Canisiussingel op z'n bovenlip verscheen en zwaaide de schoudertas voor de derde maal op z'n rug. Het was warm.

Drie voor tien. Langs het tramwachthuisje en dan de Voerweg naar beneden. Hij haalde het makkelijk. Niet dat ze onmiddellijk om tien uur zouden vertrekken, of niet op elkaar zouden wachten, maar hij nam liever het zekere voor het onzekere. Het was trouwens de vraag of de anderen het konden vinden. Er was hier zoveel overhoopgehaald met de komst van de brug. Straks verzamelden zij zich met z'n allen op een andere plek, en stond hij als enige op de goede plek te wachten. Bij het rechte eind, en precies op tijd, maar in z'n eentje. Dat zou niet voor het eerst zijn.

Wel lekker, die Voerweg. Hij zeilde omlaag, hield z'n fietsbanden kundig op de smalle strook afgeplatte stenen langs de kin-

derkopjes, rondde vorstelijk de bocht naar de kade, trapte vlak voor de voormalige oprit van de gierpont op de rem en schoot door. Het water van de rivier doemde donker en kolkend voor hem op. Hij gooide zijn linkerbeen van de trapper, zette hem schrap op de gladde keien en wist zijn zware fiets met een onnavolgbare zwaai rond zijn lichaam ternauwernood uit het water te houden. Hij duwde het half over hem heen gevallen onding van zich af en vloekte. Kaartvriend. Hij kwam overeind en blikte schielijk om zich heen. Hij was gelukkig de eerste.

Louis keek naar de neuzen van zijn schoenen, die in een vrolijk ritme voor hem uit dansten. Voor die neuzen was hij gevallen. Hij had ze er meteen uitgepikt, toen hij onlangs voor Van der Meulen de nieuwste collectie in Parijs bekeek. Het was niet alleen de kleur – beige, terwijl de rest van de schoen donkerbruin was – ook het riempje over de wreef maakte ze zo apart. Hij had direct twee paar voor zichzelf ingeslagen (één tegen inkoop-prijs, het andere om reclame te maken, hield hij Van der Meulen voor) en deze week was een uitstekende gelegenheid om ze in te wijden. Voor het fietsen waren ze weliswaar niet echt geschikt, maar Hent had vast nog veel meer voor hen in petto.

Van pure opwinding moest hij al na een paar honderd meter van huis van zijn fiets stappen. Hij kon gewoon niet geloven dat ze elkaar weer zouden gaan zien – een hele week zelfs – en knalde in z'n euforie zowat tegen een andere fietser aan. Die nam het hem niet echt kwalijk en aanvaardde direct zijn vriendelijke verontschuldigen (Louis wist dat hij daar goed in was, mensen gunstig stemmen), maar hij kon toch beter gaan lopen. Dan kwamen de neuzen van zijn schoenen ook beter tot hun recht. Flip-flap-flip-flap, flitsten ze onder zijn broekspijpen.

Hij voelde in de binnenzak van het colbertjasje dat hij over het stuur van zijn fiets had gedrapeerd – het was heerlijk weer,

en de voorspellingen waren uitstekend – of zijn notitieboekje er nog in zat. Het zou de week van de herinneringen worden, wat hem betreft. Hij had er al een paar genoteerd, en als de week voorbij was moest het boekje er vol mee staan. Onzin natuurlijk, maar hij had het gevoel dat hij hun vriendschap op die manier kon vastleggen, zodat er niet meer aan getornd kon worden. En ze niet nog eens drie nutteloze jaren voorbij zouden laten gaan zonder elkaar te zien.

Als hij nu, boven aan de Voerweg, op de fiets zou stappen, was hij binnen een halve minuut op de plaats van bestemming. Maar hij wilde het nog even rekken. Hij hield ervan zich te verheugen. Dit was de tijdspanne waarin alles nog kon gaan zoals hij het zich had voorgesteld, waarin hij alles naar zijn hand kon zetten. Straks waren er die vier zwaargewichten die hun eigen gang gingen – allemaal een andere kant op. Zou hij ze nog in dezelfde richting kunnen krijgen?

Daar zag hij de eerste. Ewald. Ewald! Die was inmiddels getrouwd, had Hent verteld (met Loes, een van Hents oude vriendinnen). Hij was zelfs al vader. Ewald had hij het meest gemist.

Terwijl Ewald op de kade een ontspannen houding had aangenomen en zich zorgen maakte over zijn fiets – maar zich gelukkig prees dat de rest van Nederland beduidend minder heuvelachtig was dan de Nijmeegse Voerweg – zette Louis zijn fiets op de standaard en liep met een brede glimlach op hem af.

‘Ewald, jongen! Drie jaar!’

‘Drie jaar en elf dagen, Louis.’

Heel even dacht Louis dat Ewald wilde laten blijken hoezeer ook hij naar hun weerzien had uitgekeken. Maar die elf dagen hadden meer te maken met een preoccupatie met cijfers, wist hij. Ewald had het hart niet op de tong. Het zou ook wel even duren voordat hij hem Wiet ging noemen, in plaats van het chique Louis.

‘En zelfs in die elf extra dagen ben je niks veranderd, Eew.’ Hij gaf hem een stevige handdruk. Keek nog eens goed, en omhelsde hem. Op zijn schouder hoorde hij Ewald verlegen gniffelen. Ze hadden elkaar nooit eerder omhelsd. Dat deed je niet, als je een schooljongen was. Hij liet hem los.

‘Dat kunnen we niet zeggen van de kade hier.’ Louis keek om zich heen. ‘Is het niet dood- en doodzonde? Herken jij iets van onze oude plek?’

Ewald keek om zich heen. ‘De brug is wel mooi geworden, toch?’

Louis ging op het hek zitten. Zo bezag hij zijn omgeving het liefst. Iets boven de gewone wereld verheven, waardoor hij alles kon zien, zonder het contact ermee te verliezen. Hij keek naar de boog van de Waalbrug.

‘Misschien wel mooi,’ zei hij. ‘Maar ik heb er toch de pest aan.’ Hij zuchtte en kneep nog eens in Ewalds schouder. Die keek naar hem op, met die half verbaasde, half afwijzende blik van hem. Het was niet waar, zag Louis nu, Ewald was wel veranderd, zijn mond stond strakker, zijn glad achterovergekamde haar werd zelfs al wat dunner. Maar hij was nog steeds knap. Onweerstaanbaar. De meisjes keken altijd eerst naar hem – en dan pas naar de andere vier. Zou dat nog zo zijn?

‘Ik hou gewoon niet van veranderingen, Eew.’

Ewald keek naar de brug. Hij had aan veel dingen de pest, maar een brug had daar nooit bij gezeten. Hij probeerde zich voor te stellen wat Louis bedoelde en keek wat beter. Als je niet wist dat het niet kon, zou je bijna denken dat er iemand op de boog zat.

Matthieu bladerde naar het einde van het *Gedenkboek Opening Waalbrug 1936* om te zien hoeveel pagina’s hij nog te gaan had. Meer dan tien, het zou niet meer lukken. Erg onaangenaam.

Hij was vanmorgen extra vroeg opgestaan, nog voordat zijn vader de koeien ging melken, om het door te nemen, maar het had niet mogen baten. Hij zou de brug moeten bekijken, er misschien zelfs overheen moeten fietsen (hij wist niet wat Hent z'n plannen precies waren), zonder alles over de geschiedenis van de bouw te weten.

Hij stond op, klopte het zand van zijn broek en stopte het gedenkboek in zijn koffertje. Interessant drukwerk. Het hoofdstuk over het materiaal (alle mogelijke soorten en maten beton, graniet en staal) en de fundering (iets met Franki-palen) had hij wat sneller doorgebladerd, maar over de voorgeschiedenis, de eerdere pogingen, de tegengestelde belangen en de ideologische uitzichten had hij allerlei wetenswaardigs gelezen. En over de vader van Ido. Hij wist wel dat die met de brug te maken had, maar dat hij zo'n grote rol had gespeeld was hem nu pas duidelijk geworden. Ido zou er straks wel meer over vertellen.

Haastig raapte hij zijn fiets uit het gras, bond zijn koffer achterop en reed de Singels op. Drie jaar was hij hier niet geweest. Drie hele jaren. Sinds hij in Rotterdam studeerde bezocht hij weliswaar geregeld zijn ouderlijk huis, maar de twintig kilometers die Puiflijk van Nijmegen scheidden had hij nooit meer afgelegd. Niet dat hij het niet wilde. Integendeel, tijdens de lange weekeindes op de onveranderlijk in sterke geuren gehulde boerderij – hoe kon het dat hij daar nooit, maar dan ook nooit aan gewend was geraakt? – zou hij graag naar de stad gevluht zijn. Maar als je ergens was, dan moest je er echt zijn, vond hij. Al was het maar uit beleefdheid. Dus bleef hij thuis. Misschien had hij – want de nieuwe brug trok wel – een keer rechtstreeks vanuit Rotterdam naar Nijmegen kunnen reizen, zonder zijn dorp aan te doen, maar dat idee stuitte hem nog meer tegen de borst. Je binnen een omtrek van luttele kilometers van je familie begeven, en er vervolgens willens en wetens

aan voorbijgaan: dan verloochende hij niet alleen zijn ouders, en zijn zusje, maar ook zichzelf.

Dus was de brug feitelijk onbereikbaar geworden, zowel vanuit Puiflijk als vanuit Rotterdam. En was de toevallige ontmoeting met Hent, een week geleden in de trein, een godsgeschenk geweest. Hent, die altijd bruiste van de ideeën, schudde deze fietsreis in *no time* uit z'n mouw.

Matthieu had er een dag extra in Puiflijk aan vastgeknoopt – drie volle dagen, een bijna onmogelijke opgave – maar zo kon hij vanmorgen vroeg met een gerust geweten zijn schoolfiets uit de schuur halen om zich naar deze reünie te begeven waar hij ze zo uitvoerig over had verteld. Ze keken hem alle drie na toen hij in zijn nette pak de Bandijk op reed, maar alleen zijn zusje zwaaide even. Reünie was niet het enige woord van hem dat ze niet begrepen.

Een beetje zenuwachtig hobbelde hij over de klinkers van de Oranjesingel. Nog even en het was zover. Zag hij daar de boog al tussen de bomen opdoemen?

Ido prutste aan zijn fotocamera. Hij had het niet willen doen. Juist niet. Vanmorgen, in de trein vanuit Utrecht, had hij zich voorgehouden er met een grote boog omheen te fietsen. En nu zat hij er toch, op de bank van zijn vader. 'Hulde aan den onvermoeiden strijder voor de Waaloverbrugging,' juichte het tegen zijn kuit. Het was een prachtbank.

Zijn vader zelf had er nog niet op gezeten. 'Dat is maar ijdel-tuiterij,' zei hij. Ido wist wel beter: hij vond het geen geschikt eerbetoon, zo'n bank. Al die mensen die er zomaar op zouden gaan zitten, kletsen, luieren... Bespottelijk, het was een uitermate stijlvol monument geworden. Dat zou hij zijn vader niet vertellen. Hun verhouding was nogal gecompliceerd, dat kon hij niet ontkennen.

Eigenlijk was Ido gewoon jaloers op de bank van zijn vader. Danig groot, je kon er wel met z'n tiene naast elkaar op zitten, in koeienletters zijn naam op de rugleuning, en vormgegeven in de hypermoderne stijl van de Amsterdamse School. Robuuste maar elegante rondingen, expressionistische letters, zo'n trotse en toch verfijnde uitstraling. Heel Amsterdam werd tegenwoordig in deze stijl opgetrokken (Ido hoopte daar dan ook na de zomer te gaan werken en wonen), maar zijn vader kon er niet warm of koud van worden. Hij vond bovendien dat de bank verkeerd gericht stond: niet naar het idyllische vergezicht aan weerszijden van de Waalbrugboog, maar naar de toegangsweg, die met de dag drukker werd bereden. Dat was precies wat hem toekwam, bedacht Ido, zijn vader had zich immers niet omwille van natuurschoon of kunst om de komst van de brug bekommerd, maar louter vanwege financieel gewin. Zijn vader was een neringdoende, niks minder, maar zeker ook niks meer. Als het aan hem had gelegen, was de brug zelfs pal voor zijn winkel aan de Ganzenheuvel uit gekomen en was ieder bezoek aan Nijmegen begonnen met een bezoek aan zijn fotozaak. Dat was hem niet gelukt. Maar hij had wel een bank.

Ido zuchtte, er was voor hem nog een lange weg te gaan. Hij stond op, nam wat afstand en keek door de zoeker van zijn camera totdat hij de juiste uitsnede vond. Juist toen hij afdruckte – een prima kader, dat kon wedijveren met de abstracte vormen van de bank – schoof er een figuur door de zoeker. Verdomme, nu zou de opname bewogen en verknoeid zijn.

'Met de complimenten voor je vader!'

Matthieu. Verdomme. Die snapte dus nog steeds niks van fotografie. Wilde het niet snappen. Ze hadden er zo vaak over gepraat, Matthieu vond fotografie stilstand en zonde van zijn tijd. Hij was inmiddels breeduit lachend gaan zitten; op de foto

zou hij waarschijnlijk net met zijn kont boven de bank hangen, zijn witte overhemd een uitgebeten vlek, met daarboven drie ogen achter drie brillenglazen en anderhalve mond direct aansluitend op het oor; als hij geluk had zou het de foto een aardige kubistische toets geven.

‘Wat een geweldig zicht hebben we hier op de brug van je vader.’

‘Als je een kwartslag draait en die boom wegdenkt, ja.’

Matthieu draaide een kwartslag, Ido ging naast hem zitten. Zijn slordige verschijning (zeker als zoon van een middenstander) en het intellectuele voorkomen van Matthieu (zeker als boerenzoon) pasten niet echt bij elkaar, maar dat kon ze niet deren. Ze schudden elkaar de hand.

‘Man, wat een eeuwigheid hebben we elkaar niet gezien,’ verzuchtte Matthieu.

‘Ja, hoop in te halen.’

‘Nieuwe camera?’

‘Kodak Retina, met sluitertijden tot ééndriehonderdste.’

Ido had de camera speciaal voor deze gelegenheid aangeschaft. Een mooi klein toestel, dat hij elk moment uit z’n zak zou kunnen halen om z’n vrienden te fotograferen. Hij wilde zich daarin oefenen, had hij zich voorgenomen. Hij fotografeerde nooit mensen. Hij ging er vaak genoeg voor op pad, maar als hij thuiskwam moest hij constateren dat hij er wéér niet aan toegekomen was. Precies zoals net met die bank. Nou ja, nu stond Matthieu er in ieder geval op. Met een veel te lange sluitertijd.

‘Heb je de brug al op de foto?’ Matthieu’s stem sloeg een beetje over. Hij merkte dat hij echt opgewonden was. Door de brug, door het weerzien, door het vooruitzicht van de reis. En door de prikkelende combinatie van oud en nieuw: met oude vrienden de nieuwe brug over, met het verleden de toekomst

in, een week lang terug- en vooruitkijken ineen.

‘Nou, ik wilde deze vakantie eigenlijk alleen mensen fotograferen.’ Ido klapte de camera in tot zakformaat.

‘Het is de brug van je vader!’

Ido lachte besmuikt, maar borg de camera definitief weg.

‘De grootste boogbrug van Europa!’ riep Matthieu uit. Dat had hij net gelezen. ‘Bijna 250 meter lang, een kwart kilometer! Weet je hoe lang ze daarvoor gestreden hebben?’

‘Mijn vader begon altijd bij Claudius Civilis.’ Ido grinnikte. ‘En dan volgden Karel de Grote, de Noormannen, Frederik Barbarossa, Karel de Vijfde en Philips de Tweede. En – let wel – geen van allen kregen ze het voor elkaar.’

‘Zo’n brug brengt leven in de stad, Ido, toerisme, handel, ze spreken nu zelfs over een medische faculteit. Zonder die brug zou Nijmegen een *ville morte* geworden zijn.’

Ido snoof, woelde met een hand door zijn warrige haardos, maar deed er verder het zwijgen toe. Matthieu niet.

‘Het gaat niet alleen om een brug,’ oreerde hij, ‘ook om een overbrugging, een toenadering tussen twee steden, tussen Noord en Zuid, tussen twee mentaliteiten. Deze brug kan tot een beter begrip van de Nederlanders onderling leiden, hij kan zelfs de strijd tussen de volkeren beslechten! Een geweldig idee toch, een ding van steen en staal als samensmelter van alle volkeren! Als we daarin konden geloven, zeker in deze tijd...’

Hij keek naar de brug.

Er zat iemand op de boog.

Hij had niet moeten gaan zitten. Hent kon zich wel voor z’n kop slaan. Ewald en Wiet stonden er al een poosje, en Matthieu zat naast Ido op de bank van z’n vader. Dit was het moment om op te staan en nonchalant – hij slentert gewoon! zouden ze beneden bewonderend denken – de boog af te lopen. Hij kreeg

het niet voor elkaar. Hij zat vast. Geen millimeter durfde hij nog omhoog. Omlaag al helemaal niet. Het koude zweet stond in z'n handen. En het begon vervaarlijk te waaien, al hingen de vlaggetjes op de rijnamen daarbeneden – misselijkmakend diep – er volkomen roerloos bij. Hij zou zich moeten omdraaien en dan op handen en voeten, z'n kont roemloos achterwaarts gericht, heel langzaam omlaagkruipen. Maar dan zouden z'n ogen langs de boog de diepte in kijken en z'n natte handen gegarandeerd van het gladde staal af glijden. Op z'n rug dan? Naar de hemel kijken en zich zachtjes overgeven aan de zwaartekracht, butsend over al die bobbelende bouten? Gadegeslagen door vier paar teleurgestelde ogen?

Hij had gewoon niet moeten gaan zitten. Dat deed hij anders – 's nachts en dronken – ook nooit. Maar hij had toch niet kunnen blijven staan, al die tijd? Ewald was dan wel punctueel geweest, maar Wiet liet veel langer op zich wachten en Ido en Matthieu zaten op die bank al een eeuwigheid op hun gemak met elkaar te praten. Allemaal goeie verhalen natuurlijk, waar hij verdomme niet bij was. Het was ook een comfortabele bank, dat klopte. Twee weken terug, of was het vorige week, had hij er 's nachts nog met Fem op gelegen. Mijn god, wat was ze opgewonden toen ze de wind over haar naakte billen voelde strijken. Hij had in tijden niet zo'n plezier van haar gehad.

Fem, natuurlijk, aan háár moest hij denken! Hent voelde de kracht in zijn lichaam terugstromen, z'n geslacht zwol ervan op. Hij was de baas. Over Fem, over de jongens en over dit stalen monster. Zonder een seconde langer na te denken stond hij op en liep de boog van de brug af.

Dat zou wel een heel slecht begin van hun reünie zijn geweest. Hent zou het zichzelf nooit hebben vergeven. En ook de andere jongens zouden hun teleurstelling en ongeloof hebben moeten

verbijten. Maar ze hadden het niet gezien. Of eroverheen gekeken. Alleen Ido meende in de motoriek van Hent, daarboven op de boog, een aarzeling – een verlamming zelfs – te ontwaren. Misschien omdat hij de enige was die zich in de positie van Hent kon verplaatsen. De anderen, die het van hun leven niet hadden aangedurfd om de boog te beklimmen, weigerden stil te staan bij de rationele en irrationele angsten die daaraan te pas konden komen. Ze wilden een held. En ze zagen een held, constateerde Hent tevreden toen hij met luchtige passen de boog afdaalde, een nonchalante armzwaai in hun richting maakte, en de laatste meter met een elegant sprongetje overbrugde.

Ontspannen achteroverleunend tegen de boog wachtte hij hun komst af.

‘Mannen, goed dat jullie er zijn.’ Hij schudde ze een voor een de hand. ‘Goed dat *wij* er zijn.’

De hand van Ewald hield hij net wat langer vast, terwijl hij diens fiets monsterde. Ewald verschoot van kleur. Hij realiseerde zich dat Hent daarboven, letterlijk als de Alziende, zijn onfortuinlijke buiteling moest hebben gadeslagen, met veel plezier natuurlijk. Gelaten wachtte hij de grappige sneer af. Hent had tijd genoeg gehad om er iets puntigs van te maken. Hent zei niets. Hij glimlachte alleen maar. Ewald glimlachte dankbaar terug.

‘Alles goed met Loes?’

‘Prima Hent, je krijgt de groeten.’

Zo zag de enkeling die langsfietste, net als de chauffeurs van de wagens die met enige regelmaat over de brug reden en snelheid minderden om te genieten van de buitenlandse uitstraling van Belvédère en benedenstad, een gelijkgezinde groep jongemannen op een van de halfronde brugbalkons. Gekleed in een wit overhemd (dat van Ido gekreukeld), met daarover

een colbert (dat van Louis over z'n stuur) en een schuin gestreepte stropdas (Matthieu een effen, Hent geen), daaronder een donkere pantalon (allemaal) en al dan niet glimmend gepoetste veterschoenen (maar Louis een soort sandalen) en op de bagagedrager een rieten koffer (Matthieu een leren, Ewald een schoudertas), leunden ze tegen de balustrade en keken hoe de rijnaken de verte in gleden. Zoals ze dat vroeger deden vanaf hun oude plek, bij de oprit naar de gierpont. Maar deze plek was beter, daar waren ze het over eens.

‘Veel beter,’ zei Hent. ‘Het is letterlijk een superieure plek.’

‘Met in ieder geval het beste overzicht over zowel het historische Nijmegen voor ons, de belommerde Ubbergse heuvels achter ons én de landelijke Lentse vlakte,’ constateerde Matthieu met weidse gebaren. ‘En op de rijnaken, niet te vergeten.’

‘Een loflied op de Schepper,’ vond Louis en hij leunde achterover om de warme zon op zijn gezicht te laten schijnen.

‘Welnee Wiet,’ zei Hent, ‘het is een loflied op de mens. Deze plek zou er niet geweest zijn als wij hier geen brug hadden weten te bouwen. Dit uitzicht is door de mens geschapen.’

Maar dan wel met behulp van de gaven die God de mens heeft geschonken, dacht Ewald, maar hij zei het niet hardop.

‘Dit perspectief bestaat louter en alleen bij de gratie van het menselijk vernuft. Machtig,’ Hent sloeg zijn armen over elkaar en keek tevreden om zich heen.

‘Zullen we gaan,’ zei Ido. ‘Ik heb het wel gezien hier op die brug.’

‘Eerst een foto, Ido, om het begin van onze reis vast te leggen.’ Louis bedacht alvast hoe ze later zouden mijmeren over hoe het allemaal was begonnen. Misschien verheugde hij zich daar wel meer op dan op de reis zelf. ‘Daarna wil ik jullie eerste herinnering.’ Hij haalde zijn notitieboekje tevoorschijn. ‘Hier ga ik alles in noteren.’

‘Asjeblijft niet, Wiet,’ zei Hent. ‘Straks ligt mijn hele verleden op straat.’

‘Daar ligt het goed toch?’ vond Ido. In een handomdraai had hij de camera uit zijn zak gevist, uitgeklapt en al bijna afgedrukt.

‘Stop!’ Louis stak een hand omhoog. ‘Je gaat je vrienden fotograferen. Dat moet je voorbereiden.’ Terwijl hij z’n haar gladstreek vroeg hij iedereen om een karakteristieke doch ongedwongen houding aan te nemen. ‘Geanimeerd praten, of een beschouwende blik. Maar vooral niet poseren!’ benadrukte hij.

Hent, met z’n armen over elkaar, stond al goed, oordeelde Louis. Matthieu tuurde peinzend langs Hent in de richting van de beboste heuvels. Ook heel karakteristiek. Louis zelf leunde met zijn ellebogen op de balustrade achter zich en keek schuins en geïnteresseerd naar Ewald die, misschien wel tot zijn eigen verbazing, een grote glimlach op zijn gezicht voelde verschijnen.

Ido keek door de zoeker en zag dat het goed was. ‘Dank je, Wiet.’

En voor het eerst hoorden ze de klik van de camera die hun nog zoveel plezier en ergernis zou bezorgen. En – maar dat was later pas – zoveel onaangename en zelfs onverteerbare herinneringen.

‘Zullen we?’ Ido klapte zijn camera in. En weer uit. Die brug was toch wel onweerstaanbaar. De kolossale boog- en kruisverbindingen tegen de achtergrond van de felblauwe hemel transformeerden in zijn zoeker tot een overdonderend constructivistisch beeld. Ido’s vinger hing weifelend boven de ontspanknop. Hij wist dat hij zuinig moest zijn, hij had maar twaalf opnames voor de hele week en hij zou alleen mensen, levende mensen, fotograferen! Bovendien leek er iets te missen aan het beeld,

een eigenzinnige creatieve toevoeging. Hij zuchtte, trok zijn vinger terug, klapte de camera in en keek waar zijn vrienden gebleven waren.

Louis en Ewald leunden over de balustrade en staarden naar de glinsteringen van het water, terwijl Matthieu en Hent verwickeld waren in een verhandeling over het landschap, dat door de nieuwe brug zo'n fraaie coulissenwerking had verkregen. Ido ging tussen hen in staan. Het glimmerende water van de Waal had iets hallucinerends.

Even later viel ook de kunsthistorische gedachtewisseling tussen Hent en Matthieu stil. Alle vijf keken ze naar het water dat onder hen voorbijstroomde. Langzaam maar zeker werd hun blik meegetrokken, naar een punt in de verte dat de toevallige voorbijganger misschien 'onbestemd' zou hebben genoemd, maar dat allerminst was. Ze wisten alle vijf precies waar ze naar keken. En ze wisten dat de anderen naar precies hetzelfde punt keken. Die pier stak iets verder de rivier in dan de andere. Louis hoefde er zijn notitieboekje niet voor tevoorschijn te halen. De dag dat ze elkaar leerden kennen, bijna tien jaar geleden.

Het was de strengste winter sinds jaren. De besneeuwde straten en stoepen waren veranderd in ijsbanen. Elke dag opnieuw toog de hele goegemeente naar de kade, om te kijken hoe het ijs langzaamaan ook macht over de rivier kreeg. De gierpont was al weken niet meer in gebruik. Alleen door het midden van de rivier voer af en toe nog een klein schip, maar op een dag was dat ook afgelopen. De Waal zat dicht.

Er moest iets gebeuren, de handel lag stil. Op school werd het nieuws groot gebracht: er zouden ijsbrekers komen. Aan de kade stond het die dag opnieuw zwart van de mensen: als de Waal open was, wilden ze zien hoe hij dichtging, en als hij dichtzat, moesten ze erbij zijn als hij weer openging. Dat gold

ook voor vijf opgeschoten jongens van de jezuietenschool, die elkaar misschien kenden van gezicht, maar nooit de moeite hadden genomen om goeiedag te zeggen, laat staan om te onderzoeken of er verder iets gemeenschappelijks was. Net als een paar andere nieuwsgierigen waren ze stroomafwaarts op een pier gaan staan, voor een beter zicht op het spektakel. Er stond van alles. Twee gearmde meisjes, een moeder met een kinderwagen, twee stratenmakers – noodgedwongen werkloos in deze kou. Zonder elkaar te kennen voelden ze die vreemde saamhorigheid van mensen die wachten op iets waarvan ze hopen dat het de moeite waard zal zijn, maar steeds sterker vrezden dat ze na verloop van tijd teleurgesteld, of zelfs enigszins beschaamd, uit elkaar zullen schuifelen.

Tegen het einde van de middag, toen het donker begon te worden en een enkeling al had besloten om terug naar huis te gaan, zagen ze in de verte een klein zwart schip naderen. Minuscuul was het, de ouderen zagen niets, maar Ido, ook toen al, had een scherp oog. Enthousiast wees hij de meisjes en de moeder op het schip dat zich manhaftig een weg door het ijs baande. De vrouwen begonnen uitgelaten te juichen, de stratenmakers, hun handen in hun broekzakken, mompelden goedkeurend. Iedereen keek aandachtig hoe het schip meter voor meter de macht over het ijs veroverde. En iedereen hoorde dat er vlakbij iets kraakte, maar niemand lette erop – oren weigeren vaak dienst als de ogen worden verleid. De jongens, balancerend op de basaltblokken, schreeuwden elkaar verder naar voren, naar het uiteinde van de pier. Daar stonden ze, op het laatste stukje vaste grond, om hun evenwicht te bewaren met z'n vijven dicht tegen elkaar aan, toen er een luide knal weerklonk. Met stomme verbazing en dichtgesnoerde kelen zagen ze hoe vlak achter hen, naast de pier, een enorme ijschots uit de rivier oprees, hoog en breed als de gevel van een

huis. Traag maar onverbiddelijk verhief het ijselijke gevaarte zich, stond gedurende één ogenblik bijna rechtop, en knalde toen met een beestachtige dreun neer, boven op de pier. Nog voordat de dreun in de oren van de jongens was uitgedalmd, schoof de ijsschots onaangedaan verder en gleeed met een bijna sierlijke beweging weg over het ijs aan de andere kant van de pier. Toen werd het stil. Alsof er niets gebeurd was. Met dat ene verschil dat de mensen die daarnet vol verwondering en geestdrift op de pier naar de ijsbreker stonden te zwaaien, nu zielloos tussen de basaltblokken geperst lagen. Geen kik hadden ze kunnen geven.

Op het uiterste puntje van de pier stonden vijf jongens stom te kijken naar vijf lichamen waar het leven uit was geslagen. De meisjes lagen nog gearmd, een van de arbeiders had z'n hand nog in z'n broekzak – leven en dood teruggebracht tot het kleinst mogelijke verschil. Louis dankte God dat de geplette kinderwagen hem het zicht op het zesde lichaampje ontnam. Ido draaide de andere kant op, in de hoop dat hij het allemaal verkeerd had gezien. Ewald zakte op zijn knieën en sloeg een kruis, en toen nog een en nog een. Hent wist voor het eerst van zijn leven niet wat hij zeggen moest. Matthieu dankte God voor zijn leven, al vroeg hij zich af wat dankbaarheid jegens deze God nog betekende. En de ijsbreker, een paar honderd meter verder, ploegde onverdroten voort, onwetend en onverschillig over wat hij hier, met de levens op de pier en in de hoofden van de jongens, had aangericht.

Ze hadden geen woord tegen elkaar gezegd. Toen niet, en ook later spraken ze er niet over. Maar sinds die dag waren ze onverbrekkelijk verbonden. Dat idee hadden ze allemaal.

‘Goed, we gaan.’ Louis sloeg Ewald en Ido op de schouders en draaide zich om. ‘Anders komen we er nooit.’

‘Op naar de toekomst,’ zei Matthieu, zwaaide zijn been over zijn fiets en zette aan.

Ido zat al op zijn fiets en zette ook aan, in tegengestelde richting. ‘Matthieu, we gaan deze kant op.’

‘Hoezo? Willen we niet over de nieuwe brug?’

‘Hij is alweer drie jaar oud hoor.’ Ewald zwaaide zijn schouder op z’n rug. Onder zijn rechtervoet brak een stukje van de trapper af. Hij vloekte binnensmonds. ‘We kunnen ook een beetje langs de Maas fietsen,’ probeerde hij. ‘Mooie dorpjes daar.’ Hij was er nooit geweest, maar dan konden ze de St. Annastraat nemen, en die kwam hem voorlopig als tamelijk vlak voor.

‘Ik dacht eigenlijk dat we richting Duitsland zouden gaan,’ zei Louis en hij wees naar de Ubbergse heuvels. ‘De Eifel is prachtig fietsgebied.’

‘Naar Duitsland ga ik in geen geval.’ Matthieu, die zijn fiets had gekeerd, draaide hem weer demonstratief naar het noorden. ‘Dat vind ik niet het juiste moment, laat ik daar meteen duidelijk over zijn.’

‘Ach, dat zal wel loslopen,’ meende Ido.

Hent had nog niets gezegd. De andere vier keken hem aan. Hij liet ze even wachten.

‘Mannen,’ zei hij toen, ‘ik weet het goed gemaakt.’ Hij wees naar het zuiden. ‘Luxemburg. We gaan naar Luxemburg.’